

Vabariigi Valitsuse korralduse eelnõu „Statistikaameti 2024.–2028. aastal tehtavate statistikatööde loetelu“

SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Vabariigi Valitsuse korralduse eelnõu „Statistikaameti 2024.–2028. aastal tehtavate statistikatööde loetelu“ sätestab, milliseid statistikatöid Statistikaamet teeb aastatel 2024.–2028. Statistikatööd on esitatud statistikavaldkondadena. Detailne informatsioon Euroopa Liidu õigusaktide kohta on kättesaadav Euroopa Liidu õigusaktide andmebaasis.

Riikliku statistika programmi peamine ülesanne on näidata, kuidas riiklik statistika kajastab ühiskonna olukorda ja muutusi, ning pakkuda ühiskonna rahvastiku, sotsiaalvaldkonna, majanduse ja keskkonna arengu seisukohalt olulist teavet. Programmi üheks oluliseks lähtepunktiks on sellest tulenevalt erinevate valdkondade poliitike kujundamiseks ja ellu viimiseks olulise teabe vajadus. Et seatud EL ja riiklike eesmärkide hindamiseks vajalikku statistikat oleks võimalik toota, peab poliitikavaldkonna eest vastutav ministeerium koostöös Rahandusministeeriumiga tagama, et Statistikaamet oleks meetodikate väljatöötamiseks ja tehnoloogiliste arenduste tegemiseks õigel ajal kaasatud ning andmete kvaliteetseks ja jätkusuutlikuks tootmiseks on piisavad ressursid olemas.

Viimastel aastatel on Euroopa Liidu tasandil õigusakte vastu võetud väga lühikese rakendusajaga. See on tekitanud olukorra, kus Euroopa Liidu kohustusliku statistika tegemiseks vajalikud arendustööd on koondunud nii lühikesele ajale, et selles ajagraafikus ei ole võimalik leida vajalikku arendusressurssi ega rahalisi vahendeid Statistikaameti olemasolevast eelarvest. Vaatamata Statistikaameti pingutustele need arendused õigeks ajaks lõpetada võib see kaasa tuua olukorra, et Eesti ei jõua määrustes kehtestatud tähtajal kõiki kohustuslikke andmeid esitada, sest meetodika, protsesside ja tehnoloogia arendamiseks ei jätku ressursi. Kavas on kaasata nii Eurostati grante kui leida lisaks riigieelarvele muid rahastusallikaid, kuid säilib risk, et mõne statistikavaldkonna andmeid ei avaldata või avaldatakse hilinemisega. Selle riski realiseerumise oht on otseses seoses ametit puudutavate eelarve otsustega.

Statistikaameti programmi eelarve on aastatel 2024–2028 iga-aastaselt samas suurusjärgus, selle keskmine aastamaksumus on ligikaudu 13 mln ja kogumaksumus järgmisel viieaastasel programmiperioodil 65 mln eurot. Samas Euroopa Liidu liikmesriikide tasemel kokku lepitud kohustuslike statistikatööde maht kasvab, 2024. a moodustab EL kohustuslik statistika 93% statistikaprogrammi eelarvest. Jätkuv nõudlus on ka riiklike strateegiate ja valdkondlike arengukavade mõõdikute väljatöötamise ja selleks statistika tegemise järele. Selle tulemusel tehakse realselt sama raha eest rohkem statistikat.

Statistikaametil on eelarves püsimiseks vaja jätkuvalt vaadata üle statistikatööde sisu ehk väljundnäitajate koosseis ja näitajate seosed erinevate statistikatööde vahel ning ka kvaliteet. Eesmärgiks on järjepidevalt korrastada väljundnäitajaid ehk toota riiklike statistikatööde koosseisus ainult olulise tähtsusega väljundnäitajaid ja analüüsida valdkondliku statistika osaliselt tellimustööna tegemise võimalusi. Lisaks on Statistikaamet ja Rahandusministeerium 2023. aastal üle vaatamas Statistikaameti programmi sisu ja protseduure, mille käigus vaatab Statistikaamet kriitilise pilguga üle nii EL õigusaktide alusel kui riigisisese tellimuse alusel tehtava statistika ning räägib tehtavad muudatused partneritega läbi.

2023. aasta suvel plaanib Euroopa Komisjon avaldada ka Eesti riikliku statistika seisukohast olulise Euroopa statistika määruse muutmise eelnõu, mis käsitleb kriisistatistika tegemist,

eraandmete kasutuselevõttu ja jagamist, andmete jagamist Euroopa statistikasüsteemis, eksperimentaalstatistikat ja Euroopa statistikaasutuste osalemist andmehalduses. Andmeesitajate koormuse vähendamiseks, valitsussektori partnerite andmevajaduste rahuldamiseks ja statistikatööde kulutõhusamaks tootmiseks on Statistikaamet alternatiivse andmeallikana ette valmistamas eraandmete kasutuselevõttu. Sellega seoses valmistame ette arendusprojekte ning otsime rahastusvõimalusi, et uurida õiguslikke, tehnoloogilisi ja meetoodilisi lahendusi eraandmete kasutamiseks riiklikus statistikas.

Eelnõu koostajad on Statistikaameti peadirektori asetäitja andmeteenuste alal Kaido Paabusk (kaido.paabusk@stat.ee, tel 625 9199), partnerlussuhete juht Jaana Tael (jaana.tael@stat.ee, tel 625 9336) ja finantsjuht Ave Sepik (ave.sepik@stat.ee, tel 625 9342), Rahandusministeeriumis on eelnõu ette valmistanud riigihalduse ja avaliku teenistuse osakonna nõunik Silver Salla (silver.salla@fin.ee, tel 5850 4107).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Statistikatööde loetelu kinnitamise aluseks on riikliku statistika seadus (RStS). RStS-i § 4 ja 17 järgi kinnitab Vabariigi Valitsus igal aastal järgmiseks viieks aastaks Statistikaameti tehtavate rahvastiku-, sotsiaal-, majandus- ja keskkonnastatistikatööde loetelu, mis lähtub riigisisestest strateegilistest arengudokumentidest ja rahvusvahelisest statistikavajadusest.

RStS §16 lg 2 järgi on Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks esitatavas loetelus statistikatöö kohta järgmised andmed: nimetus, õiguslik alus, väljundnäitajad, sagedus, periood või moment, eeldatav maksumus ja teave kavandatavate meetodikamuudatuste kohta.

Statistikatööd liigitatakse õigusakti lisan põhistatistika valdkondadeks. Need on statistikatööd, mida tehakse igal aastal ja samas mahus (regulaarne statistika), kindla sagedusega (tsükliline statistika) ning statistikatööd, mida tehakse ainult üks kord või mille tegemise sagedus ei ole teada (ebaregulaarne statistika).

Põhistatistika omakorda jaguneb keskkonna, majanduse, rahvastiku, sotsiaalelu ja eri valdkondade statistika valdkondadeks. Põhistatistika töödes avaldatakse põhiosa loetletud väljundnäitajatest statistika andmebaasis ka järgmistel aastatel aegridadena sama struktuuriga. Ebaregulaarsete statistikatööde kohta ei ole võimalik teavet esitada, sest näitajate väljatöötamine on osa ettevalmistustööst. Väljundnäitajad seisuga 30.06.2023 on esitatud eelnõu seletuskirja lisan, viimane seis on alati kättesaadav Statistikaameti andmebaasis.

Lisaks statistikatööde loetelus esitatud töödele (programmilistele statistikatöödele) teeb Statistikaamet programmiväliselt ka tellimustöid. Statistikatööde loetelus ega seletuskirjas tellimustööna tehtavaid statistikatöid ei kajastata. Tellimustööd tehakse vastavalt riikliku statistika seaduse §20 ja sõlmitud lepingutele.

Statistikaameti muid tegevusvaldkondi nagu eksperimentaalstatistika, statistiliste registrite, andmehaldusega ning andmejägamisega seotud tegevusi ja nende kulusid statistikaprogramm ei sisalda, kuna eksperimentaalstatistika ja andmehalduse tegevusi rahastatakse programmiväliselt (tellimustöödena ning EL taaskäivituskavast). Sel põhjusel ei ole programmi maksumus võrdne ameti eelarvega. Statistiliste registritega seonduvad kulud arvestab Statistikaamet põhistatistikatööde koosseisu, kuna need registrid on hädavajalikud riikliku statistika tegemiseks.

Maksumuse muudatustest 2024. aastal võrreldes 2023. aasta loeteluga annab infot tabel 1.

Tabel 1. Statistikatööde arv ja eeldatav maksumus

Statistikatöö liik	2023		2024	
	Maksumus, tuhat eurot	Arv	Maksumus, tuhat eurot	Arv
Keskkond	790	6	729	6
Majandus	9 737	38	8 518	37
Rahvastik	493	4	455	4
Sotsiaalelu	2 838	10	2 937	12
Eri valdkondade statistika	299	3	276	2
Kokku	14 157	61	12 915	61

2024. aasta programmi maksumus on võrreldes 2023. aastaga väiksem, sest põllumajanduse sisendite ja väljundite statistika määrase rakendamise maksumus ja mõnede teiste arenduste kavandatav eelarve on 2024. aastal varasemast väiksem.

Piirkondlik statistika on jagatud põhistatistika valdkondade vahel, kuna sisuliselt tehakse seda valdkondliku meetodika alusel.

Statistikatöid tehakse Eesti ühiskonna iseloomustamiseks, kuid enamus neist on olulised ka Euroopa Liidu ülese võrdluse jaoks. Seega on meetodika rahvusvaheliseks ühtlustamiseks enamiku tööde aluseks Euroopa Liidu õigusakt. Mõnesid statistikatöid, näiteks Euroopa Liidus ühtlustamata valdkondades või Eesti strateegiliste eesmärkide seire eesmärgil, teeb Statistikaamet ka vaid siseriikliku (tellimuse alusel. Tabelist 2 selgub, et 2024. aastal Euroopa Liidu õigusaktide alusel planeeritavate tööde eeldatav maksumus moodustab 93% tööde kogumaksumusest.

Tabel 2. Statistikatööde jaotus tellimuse alusel

Statistikatöö liik	2023		2024	
	Arv	Maksumus, tuhat eurot	Arv	Maksumus, tuhat eurot
Euroopa Liidu õigusakti alusel	48	13 154	48	12 039
Riigisisese tellimuse alusel	13	1 003	13	876
Kokku	61	14 157	61	12 915

2.1. Põhistatistika

2024. aastal ei ole statistikaprogrammis võrreldes 2023. aastaga põhimõttelisi erinevusi. Allpool on keskendutud lähiaastate peamistele valdkondlikele muudatustele ja arendustele ning kirjeldatud tsüklilisi statistikatöid, millel on potentsiaalne oluline mõju statistika programmile ja Statistikaameti eelarvele alates 2025. aastast.

2.1.1. Keskkond

Keskkonnastatistikas tehakse 6 statistikatööd eeldatava maksumusega 729 tuhat eurot.

Taimekaitsevahendite ja taimetoitainete töö koosseisus oleva taimekaitsevahendite põllumajandusliku kasutamise tsüklilise töö jaoks kogutakse andmeid 2026. aastal ja tulemused avaldatakse 2027. aastal. Kui on üleeuroopaliselt olemas digitaalsed administratiivandmed (nt

e-põllumajandusstatistika), tehakse statistikat alates 2028. aastast iga aasta kohta. Kui digitaalselt kättesaadavaid alusandmeid kõikides liikmesriikides ei ole, siis tehakse uuring igal teisel aastal. Alates 2026. aastast lisandub taimekaitsevahendite ja taimetoitainete töösse EL õiguse alusel ka toitainebilansside tsükliline töö, mida tehakse igal 5. aastal. Mõlemat tööd tehakse uue põllumajanduse sisendite ja väljundite statistika määramise alusel. Bilansi koostab Eurostat, Eesti saab selle koostamiseks vajalikud andmestikud, mis valmivad samuti iga viie aasta tagant. Samas osa bilansi sisendeid, näiteks mineraalväetiste andmed pannakse kokku igal aastal, orgaaniliste väetiste andmed igal kolmandal aastal.

Perioodil 2024–2027 tehakse keskkonnastatistika valdkonnas suuri meetodikamuudatusi. Nimelt muudetakse Euroopa Liidus kohustuslikuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 691/2011 alusel tehtavad uued statistikatööd ökosüsteemide, metsanduse ning keskkonna siirete ja subsiidiumide arvepidamiste koostamiseks. Sel aastal arendab Statistikaamet sarnaselt eelmistele aastale nende arvepidamiste kasutuselevõttu Eurostati toetusega, kuid **iga-aastase statistika tegemiseks tuleb täiendavad vahendid leida igal liikmesriigil enda eelarvest**. Enamus neist muudatustest lähtub EL ja ka Eesti kliimapolitiika juhtimiseks vajaliku andmestiku parandamisest, mistõttu tuleb Statistikaametil lähiajal pidada läbirääkimisi kõigi seotud osapooltega nii andmevajaduse kui ka ressursside osas.

2.1.2. Majandus

Majandusvaldkonnas tehakse kokku 37 statistikatööd eeldatava maksumusega 8,5 mln eurot. Palgastatistika ja vabade ametikohtade statistika liigub sotsiaalstatistika tööde hulka.

Valdkonnas toimub programmiperioodil mitmeid meetodikamuudatusi:

1. 2024. aastal jätkub makromajanduse ja riigirahanduse statistika ümberkujundamine. Valitsemissektori rahandusstatistika ning rahvamajanduse arvepidamiste (sisendväljundtabelid, SKP) digitaliseerimiseks, tähtaegade lühendamiseks ja valdkondade vahelise vastavuse ning statistika jätkusuutlikkuse tagamiseks eraldati 2023–2026 riigi eelarvestrateegia protsessis arendustöödeks 4,1 mln eurot. Tööde esimene etapp viiakse läbi tehnilise abi instrumendi projektina.
2. Jätkub energiastatistika asja- ja ajakohastamine, mille kriitilisele vajadusele on tähelepanu juhtinud nii Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kui Kliimaministeerium.
3. Jätkub 2022. a vastu võetud Euroopa põllumajanduse sisendite ja väljundite statistika määramise rakendamine, et saada andmeid põllumajandus- ja keskkonnastatistika tegemiseks, mis võimaldaks vältida keerulisi andmekogumisi statistiliste küsimustikega ja saada parema kvaliteediga andmeid. Selleks tehakse koostööd PRIAga, et loodav elektrooniline põllumajandusstatistika vastaks maksimaalselt ka statistika vajadustele. Samuti automatiseeritakse määramise rakendamise käigus põllumajandus- ja keskkonnastatistika tootmist.
4. 2023. aastal alustati ettevalmistusi majandusüksuste statistilises registris Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori (EMTAK 2025) uue versiooni kasutuselevõtuks, mis põhineb Euroopa Ühenduse majanduse tegevusalade klassifikaatori (NACE) versioonil 2.1. Ülemineku eesmärk on alates 2025. aastast toota statistikat uuenenud klassifikaatorite järgi ja arutada ümber aegridu.
5. Jätkub kaupade ja teenuste väliskaubandusstatistika ajakohastamine, sh kaupade saabumise voo asümmeetriate (võrdlus kaubavahetusriikidega) analüüs ning kaupade

ja teenuste väliskaubanduse uute näitajate väljatöötamine ja statistika tootmise automatiseerimine. Projekt lõpeb kava kohaselt 2025. aastal.

Tsüklilise sagedusega statistikatöid on neli:

1. Iga nelja aasta tagant läbi viidav põllumajanduse struktuuriuuring, mille eesmärk on uurida majapidamise tegevust komplekselt, sh maa omandivormi, juhtimist, taime- ja loomakasvatust, töajõudu, muid tulutoovaid tegevusi jms. Andmeid koguti 2023. aastal ja avaldatakse 2024. aastal.
2. Iga kahe aasta tagant tehtav statistikatöö „Innovatsioon“, mille eesmärk on anda teavet ettevõtete uuenduste ja innovaatilise tegevuse kohta, on alates 2021. aastast riikliku statistika loetelus. Innovatsioon on ettevõtete, regioonide ja riikide konkurentsivõime peamisi tegureid. EL-i määrusega kehtestatud innovatsiooniuuringut tehakse kõigis EL-i riikides ühtse metoodika alusel, mis tagab andmete rahvusvahelise võrreldavuse. 2022. aasta kohta avaldatakse statistika 2023. aastal. Varem toetas selle Euroopa Liidu õigusaktide alusel tehtava töö tegemist Eurostat, kuid alates 2021. aastast tuleb töö tegemise iga-aastane 268 tuhande euro suurune kulu katta riigieelarvest. Täiendava siseriikliku vajaduse katmiseks on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga sõlmitud tellimusleping, EL määrustega pandud kohustusi kaetakse teiste statistikatööde arvelt.
3. Ebaregulaarse statistikatööna jätkub statistikatöö „Laevastikupõhised majandus- ja sotsiaalnäitajad“, mille eesmärk on koguda riikliku programmi „Eesti riiklik töökava kalandussektori bioloogiliste, tehniliste, keskkonnaalaste ja sotsiaalmajanduslike lähteandmete kogumiseks 2022.–2024. aastal“ täitmiseks majandusnäitajaid ja teha statistikat laevade pikkusklasside ja püügivahendite kaupa.

2.1.3. Rahvastik

2023. aastal liikus rahvastikuprognoside tsükliline töö sotsiaalstatistika valdkonnast rahvastikuvaldkonda. Töid valmistati ette 2023. aastal ja andmed avaldatakse 2024. aastal. Kokku tehakse neli statistikatööd eeldatava maksumusega 455 tuhat eurot.

2023. aastal avaldas Euroopa Komisjon EL rahvastikustatistikat ümber korraldava määruse eelnõu, mis on seletuskirja valmimise ajal veel Euroopa institutsioonides läbirääkimistel. **Määruse jõustumisel lisanduva statistika tootmise kulu alates 2025. aastast on ligikaudu 60 tuhat eurot aastas.**

2.1.4. Sotsiaalelu

Kokku tehakse 12 statistikatööd eeldatava maksumusega 2,94 mln eurot. Sotsiaalstatistika alla on liigitatud varem majandusstatistika koosseisus olnud töötasude ja töajõukulude ning vabade ametikohtade ja töajõu liikumise statistikatööd, et tagada tööstatistika terviklikkus.

Tsüklilise iseloomuga töid on kaks:

1. 2024. a avaldatakse kultuuris osalemise uuringu tulemused, mille eesmärk on anda teavet elanike kultuuris osalemise harjumuste, kultuuriharrastuste ja nendega seotud sotsiaalsete aspektide kohta.
2. Töötasude ja töajõukulude statistikatöö koosseisus tehtava töötasu struktuuriuuringu eesmärk on anda teavet töötajate tunnitase kohta ametiala, tegevusala, hariduse, vanuserühma, tööstaaži ja lepingu liigi järgi ning tuua välja töötajate brutokuutöötasu ja

brutotunnitasu detiilid ja mediaan ametiala pearühma ja tegevusala järgi. Andmeid koguti 2023. ja avaldatakse 2024. aastal.

Metoodikamuudatused sotsiaalelu valdkonnas on seotud statistikatööde vastavusse viimisega uue sotsiaalstatistika raammäärusega (EL) 2019/1700, millega täiendatakse sotsiaalstatistika aluseid, suurendatakse statistika detailsust ja sagedust, et inimeste ja leibkondade heaolu kohta oleks võimalik anda kiiremat ja täpsemat infot. Olulisima muudatusena lisandub alates 2026. aastast kohustuslikuna leibkondade eelarve uuring, mis on aluseks tarbijahinnaindeksi arvutamisele. **Määruse rakendamiseks kaasnevaid kulusid on aastatel 2025–2027 2,1 mln eurot, mida ei ole alates 2022 toimunud RES protsessides seni arvestatud.**

2.1.5. Eri valdkondade statistika

2024. aastal tehakse eri valdkondade statistikatöödena kaks: säästva arengu ja Eesti 2023 strateegia statistikatöö, maksumusega 276 tuhat eurot. Piirkondlik statistika avaldatakse ja maksumus arvestatakse üldpõhimõttena teiste põhistatistika valdkondade koosseisus.

2.2. Andmehalduse korraldamine, klassifikaatorite süsteemi juhtimine ja statistilised registrid

Alates 2023. aastast ei avalda Statistikaamet riikliku statistika programmis enam andmehalduse ja klassifikaatorite süsteemi juhtimist eraldi statistilise tööna, sest tegemist ei ole ainult riikliku statistika tegemist toetavate ülesannetega. Nimetatud ülesanded panustavad eelkõige riigi andmehalduse korraldamise standardiseerimisse ja parendamisse, et riigi poolt kogutavad andmed oleks kvaliteetsed ning neid saaks taaskasutada ELis ning juhul kui siseriiklikud otsustajad soovivad andmeid neid puudutavate kriitiliste nähtuste kohta reaalses ja kvaliteetselt, samas riigile andmete esitamise koormust vähendada. Andmete asja- ja ajakohasuse tagamiseks on vajadus rakendada järjest suuremal määral andmekaevet (-teadust) ja andmehaldust, seda eriti uute nähtuste (kliima, majanduse konkurentsivõime jne) uurimiseks.

Statistikaametil on seadusest tulenev kohustus koordineerida andmehaldust riigis ja juhtida klassifikaatorite süsteemi. Andmehalduse koordineerimiseks riigieelarvest rahalisi vahendeid planeeritud ei ole. Statistikaametile on eraldatud rahalised vahendid Eesti taaskäivituskava (RRF) digiriigi komponendi ossa "Avalike digiteenuste reform: riik sündmuspõhiseks ja proaktiivseks". Digipööre on selle kava osa üks kahest suuremast suunast ning andmehaldus selle oluline sisuline komponent. Taaskäivituskavast on tegevused planeeritud rahastada aastatel 2021–2025, alates 2026. aastast peab vahendid tegevuse jätkusuutlikuks rahastamiseks riigieelarvesse planeerida. **Taaskäivituskavast hüvitavad Statistikaameti 2023. aasta kulud riigi andmehalduse koordineerimisele on ligikaudu 430 tuhat eurot.** Tegemist on ülesandega, mille poliitikakujundamine ja täitmise korraldamine jääb nii Rahandusministeeriumi kui Majandus- ja Infotehnoloogiaministeeriumi valitsemisalasse, mistõttu on väljakutseks selle riigi jaoks horisontaalse ülesande täitmise baasrahastamine. On oluline märkida, et tõhus andmehaldus avalikus sektoris on aluseks ka riikliku statistikaprogrammi elluviimise parendamisel (luues võimalused kiiremaks ja laialdasemaks administratiivsete andmete kasutamiseks statistikatöodes), aga kriitilise tähtsusega andmepõhiste avalike teenuste arendamisel ning pakkumisel (sh personaalse riigi kontseptsiooni realiseerimisel).

Statistiliste registritega seotud tegevused ja kulud on alates 2022. aastast arvatud registreid andmeallikana kasutavate põhistatistikatööde koosseisu ning nende eraldi programmis väljatoomine ei ole enam asjakohane.

3. Eelnõu mõjud

Eelnõu vastuvõtmine võimaldab anda ühiskonna käsutusse riikliku statistika, mida on vaja riigi majanduse ja sotsiaalelu puudutavateks juhtimisotsusteks ning Eesti majanduse, rahvastiku, sotsiaalvaldkonna ja keskkonnaseisundi ning neis toimuvate muutuste hindamiseks. Piisava rahastuse ja sellest tuleneva meetoodilise ning tehnoloogilise arenduse puudumisel on ohus Eesti avaliku ja erasektori ning rahvusvaheliste kohustuste ja võrreldavuse tagamiseks vajalike võtmenäitajate ja arvepidamiste andmete tootmine (SKP, tarbijahinna-indeks, sotsiaalse heaolu ja tööhõive näitajad).

4. Eelnõu rakendamiseks vajalikud kulutused

Statistikatööde loetelus on 2024. aastal 61 statistikatööd ning nende tegemiseks on riigieelarvesse planeeritud 2024. aastaks 12,9 mln eurot.

5. Eelnõu kooskõlastamine

Korralduse eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks kõikidele ministriumidele, Riigikantseleile ning Eesti Linnade ja Valdade Liidule.